

POVEĆANJE RAZUMIJEVANJA
KLIMATSKO-ENERGETSKE POLITIKE EU
I NJENOG UTJECAJA NA SVAKODNEVNI ŽIVOT

www.facebook.com/CLICK.Hrvatska

Trenutne cijene i radna mjesto ili zajednička budućnost?

nemogući izbor u Hrvatskoj 2013. GODINE

ISTRAŽIVAČKI IZVJEŠTAJ U SKLOPU PROJEKTA:

Povećanje razumijevanja klimatsko-energetske politike EU i njenog utjecaja na svakodnevni život

PROSINAC, 2013.

ZAGREB

Ovaj projekt
financira EU

Vlada Republike Hrvatske
Ured za udruge

PARTNERI

FORUM
ZA
SLOBODU
ODGOJA

POVEĆANJE RAZUMIJEVANJA
KLIMATSKO-ENERGETSKE POLITIKE EU
I NJENOG UTJECAJA NA SVAKODNEVNI ŽIVOT

www.facebook.com/CLICK.Hrvatska

Impressum

IZDAVAČ: DOOR - Društvo za oblikovanje održivog razvoja

ZA IZDAVAČA: Slavica Robić

AUTORI:

Dr.sc. Branko Ančić

Dr.sc. Mladen Domazet

Institut za društvena istraživanja u Zagrebu
Institute for Social Research in Zagreb

ISBN 978-953-7932-05-3

Godina izdanja 2014.

Projekt CLICK provodi se uz financijsku pomoć Europske unije. Za sve materijale nastale u sklopu projekta odgovorni su projektni partneri i ni u kojem se slučaju ne mogu smatrati službenim stavom Europske unije.

VLADA REPUBLIKE HRVATSKE
Ured za udruge

Stajališta izražena u ovoj publikaciji ne odražavaju nužno stajalište Ureda Vlade Republike Hrvatske za udruge“.

Ovaj projekt
financira EU

Vlada Republike Hrvatske
Ured za udruge

PARTNERI

O projektu

Projekt Click - Povećanje razumijevanja klimatsko-energetske politike Europske unije i njenog utjecaja na svakodnevni život (eng. *Increasing the understanding of EU climate and energy policy and its impacts in everyday life*) financira Europska unija putem program IPA INFO 2012 u trajanju od osamnaest mjeseci, počevši sa srpnjem 2013. Nositelj projekta je DOOR, uz partnere Forum za slobodu odgoja iz Hrvatske te Focus iz Slovenije. Osnovni cilj projekta je podizanje općeg razumijevanja klimatsko-energetske politike EU i njenog utjecaja na svakodnevnicu, prije i po pristupanju Hrvatske Europskoj uniji.

Specifični ciljevi projekta su:

- Informiranje građana o promjenama koje proizlaze primjenom klimatsko-energetske politike EU u Hrvatskoj;
- Poticanje javne rasprave o utjecajima klimatsko-energetske politike na život u Hrvatskoj;
- Povećavanje vidljivosti projekata financiranih sredstvima EU vezanim uz tematiku klimatskih promjena;
- Informiranje i educiranje potencijalnih korisnika EU sredstava o mogućnostima korištenja raspoloživih EU sredstava za provedbu projekata iz područja energetike i klimatskih promjena;

Navedeni ciljevi ostvarit će se provedbom niza edukacijskih aktivnosti kroz radionice, debate, rasprave, a dodatno će biti organiziran likovni natječaj za djecu na temu klime i energetike. Kako bi se aktivnosti što prilagodile potrebama hrvatske javnosti te kako bi realizacija projekta imala pozitivan utjecaj na stavove i potakla promjene ponašanja **u prvom dijelu projekta provedeno je istraživanje o trenutnim stavovima javnosti**. Cilj terenske ankete u okviru projekta Click bio je ne samo stjecanje uvida u stavove javnosti o klimi energetici i povezanim politikama, nego i korištenje tih rezultata kroz cijeli niz projektnih aktivnosti da bi se javnosti ukazalo na pojedine predrasude.

Istraživački cilj

Istražiti percepciju građana Republike Hrvatske o klimatskim i energetske politikama Europske unije te o učinku istih na Hrvatsku.

Metodologija

Provedeno je kvantitativno istraživanje na nacionalno-reprezentativnom uzorku odrasle populacije (iznad 18 godina) metodom ankete. Kako bi se osiguralo dobivanje kvalitetnih podataka, terenski rad se obavio u sklopu međunarodnog istraživanja *International Social Survey Programme* (ISSP). Terenski dio istraživanja proveden je tijekom listopada i studenog 2013. godine. ISSP je jedan od najstarijih kontinuiranih međunarodnih istraživačkih programa u kojem sudjeluje 47 zemalja svijeta u kojemu se svake godine provodi istraživački modul na određenu temu iz područja društvenih znanosti, poput religije, uloge vlasti, sporta i slobodnog vremena, socijalnih nejednakosti, radnih orijentacija, okoliša, nacionalnog identiteta, obitelji, rodnih uloga i sl. U prikupljene podatke u ovoj godini, korišteni su i podaci iz ISSP modula *Okoliš* koji su prikupljeni u 2011. godini. Neka od pitanja iz ovog modula su replicirana i u 2013. kako bi se omogućila komparacija kroz koju se može dobiti uvid u društvenu promjenu, pogotovo u kontekstu ulaska Hrvatske u Europsku uniju.

U sklopu ISSP istraživanja podaci u oba modula su prikupljeni na isti način i to metodom ankete na troetapnom stratificiranom slučajnom uzorku ispitanika starijih od 18 godina. Uzorkovanje je obuhvaćalo razinu naselja, kućanstava te individualnu razinu. Prva etapa odnosi se na selekciju naselja kao primarnih jedinica uzorka te se temelji na metodi *probability proportionate to size*. Na temelju popisa naselja iz Državnog zavoda za statistiku (u modulu *Okoliš* koristio se popis iz 2001. godine, dok se u istraživanju provedenom 2013. za potrebe ovog projekta koristio popis iz 2011. godine) te je svako naselje iz popisa imalo jednaku vjerojatnost da se nađe u uzorku proporcionalno svojoj veličini populacije. Izbor naselja temelji se na slučajnom uzorkovanju i to na način da su sva naselja abecedno poredana, a njihove populacije su zbrojene. Svakoj populaciji dodijeljen je slučajno odabrani broj. Izabrana su ona naselja čiji su brojevi slučajno odabrani. Unutar svakog naselja korištena je *random starting points* metoda.

Ukupno je bilo 120 početnih točaka pri čemu je kod svake točke trebalo pronaći 10 ispitanika. Druga etapa odnosi se na odabir kućanstava i to *random walk* metodom. Anketari su imali točno određeni smjer kretanja, pri čemu su mogli anketirati ispitanike nakon svakog šestog kućnog broja. Ukoliko se nije ostvario kontakt na određenom kućnom broju tek nakon pete posjete anketari su mogli odustati od tog kućanstva. U trećoj etapi ispitanik/ica je odabran/na prema ključu zadnjeg rođendana. U uzorku u sklopu modula *Okoliš* broj ispitanika je bio 1201 dok je u istraživanju provedenom 2013. godine za potrebe ovoj projekta taj broj bio 1000. U prvom modulu prosječna dob ispitanika je 45,8, pri čemu je 43% muškaraca i 57% žena. U drugom modulu prosječna dob ispitanika je 47,5, od čega je 47,5% muškaraca i 52,5% žena.

Kratice

UNDP – eng. United Nations Development Programme; hrv. Program Ujedinjenih naroda za razvoj; Ured u Hrvatskoj: <http://www.hr.undp.org/content/croatia/hr/home/>

EF – eng. Ecological Footprint; hrv. Ekološki otisak; vidi:
<http://www.worldcat.org/title/ekoloski-otisak-kako-je-razvoj-zgazio-odrzivost/oclc/769142171>

GFN – eng. Global Footprint Network; vidi: Global Footprint Network, 2012. National Footprint Accounts, 2011 Edition. Dostupno na: <http://www.footprintnetwork.org>

HDI – eng. Human Development Index; hrv. Indeks ljudskog razvoja

IHDI – eng. Inequality-adjusted Human Development Index; hrv. Indeks ljudskog razvoja prilagođen razini nejednakosti

III – eng. Inequality-adjusted income index; hrv. Indeks osobnih primanja prilagođen razini nejednakosti primanja

BDP – hrv. Bruto domaći proizvod

IPCC – eng. Inter-governmental Panel on Climate Change; hrv. Međuvladin panel za klimatske promjene

EU – hrv. Europska unija

Analize i rezultati

PRIORITETNI PROBLEMI U HRVATSKOM DRUŠTVU

Istraživanje je provedeno u petoj godini neprekinute ekonomske recesije, nakon nešto malo više godina ekonomskog rasta te desetljeća tranzicije i ratnih sukoba prije toga. Kroz čitavo dvadesetogodišnje razdoblje vrijednost UNDP-ovog pokazatelja razine materijalnog razvoja ne upućuje na značajnu promjenu materijalne razvijenosti hrvatskog društva, kao i u većini europskih zemalja vrlo visoke razvijenosti. Cijena takve visoke materijalne razvijenosti iskazana ekološkim otiskom (EF, izračun: GFN) u istom se razdoblju udvostručila i premašila biokapacitet hrvatskog teritorija, ali je i dalje među nižima u Europskoj uniji. Pri tome je raskorak između razvijenosti i jednakosti raspodjele dobara koje razina razvijenosti donosi među najvišima u Europi (razlika među vrijednostima indeksa HDI i IHDI). U takvom okruženju **društvo se sve više polarizira na one kojima visoka razina razvijenosti omogućuje uključivanje u europsku kulturnu sferu i one kojima su dobrobiti razvijenosti nadomak ruke, ali nedostižne**. Potonji su tako skeptični i prema deklariranim razvojnim strategijama, i prema potencijalima navedene kulturne sfere i orijentirani na privlačenje što više materijalne dobrobiti bez obzira na ekološku cijenu. U takvom kontekstu prikupljeni su i najnoviji podaci u ovom istraživanju.

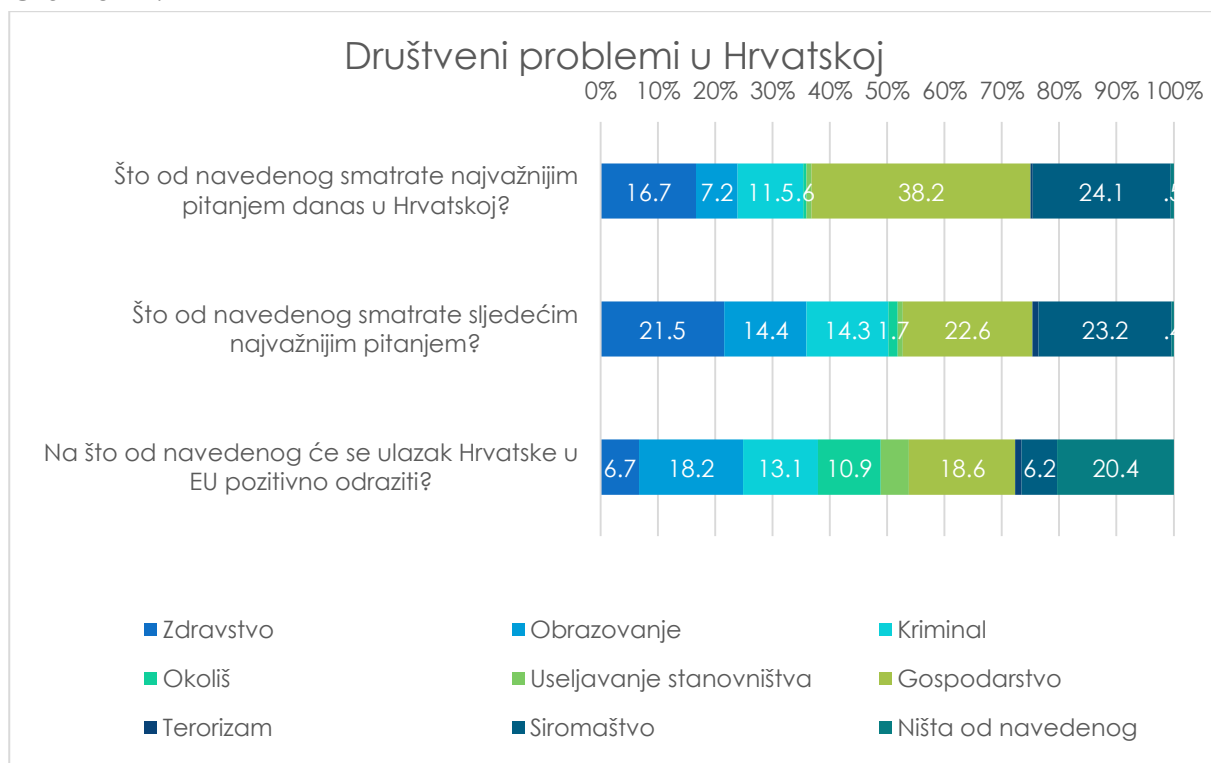
Oni se spoznajno naslanjaju na rezultate istraživanja ISSP modula Okoliš provedenog 2011.g. te se s njima uspoređuju u tekstu koji slijedi. Prethodno je istraživanje, uspoređujući globalne pokazatelje razvijenosti i ekološkog troška i razlike u stavovima među različitim društvenim skupinama u Hrvatskoj, pokazalo da **Hrvatska ima komparativno povoljnu poziciju za orijentaciju na razvojnu strategiju koja bi težila ostvarivanju dobrobiti za stanovništvo uz smanjenje negativnih utjecaja na okoliš**. Kao što je već rečeno, hrvatsko društvo ukupno gledano ima visoku razvijenosti uz relativno niži ekološki otisak nego što je europski prosjek. Time bi relativno manjem smanjenju ekološkog otiska nego neke druge europske zemlje pristupilo sa relativno visoke razine razvijenosti. Ipak, **već 2011.g. ispitanici u anketi nisu iskazivali široku osviještenost niti o globalnim ograničenjima rasta ekološkog otiska niti o relativno visokom stupnju materijalnog razvoja društva u cjelini**. Već je

tada nejednakost prihoda i dobrobiti materijalnog razvoja unutar hrvatskog društva, uz relativno siromaštvo u odnosu na europska društva u bliskom okruženju identificirano kao primarna prepreka širem prihvaćanju klimatskih i energetske politika usmjerenih na nužnu i prioritetnu zaštitu okoliša.

Unatoč visokoj razini zabrinutosti za globalnu promjenu klimatskih uvjeta i nezadovoljstvo hrvatskom ulogom u globalnim naporima ublažavanja tog problema, već 2011.g. ispitanici izražavaju preferenciju za ekonomsku tematiku nad pitanjima ograničavanja i smanjenja ekološkog otiska. Kao što slijedeće analize u ovom istraživanju pokazuju takav se ili-ili izbor samo dodatno zaoštrio u korist stvaranja dodatne ekonomske vrijednosti. **Ipak, 2011.g. preko 2/3 ispitanika, u odsutnosti informacija o dodatnim troškovima, preferira obnovljive izvore energije kao temelj energetske proizvodnje u Hrvatskoj.** Iako razina zabrinutosti za stanje klimatskih promjena ne jenjava, dodatne dvije godine izostanka ekonomskog rasta i produbljenja nejednakosti izoštravaju fokus na ekonomsku problematiku.

Grafikon 1.

2013. godina

U tom kontekstu, ispitanici su bili upitani da procijene što od navedenog smatraju najvažnijim pitanjem danas u Hrvatskoj, pri čemu su mogli odabrati zdravlje, obrazovanje, kriminal, okoliš, useljavanje stanovništva, gospodarstvo, terorizam i siromaštvo. Isto tako su bili upitani da procijene što od navedenog smatraju sljedećim najvažnijim pitanjem te na što od navedenog će se ulazak Hrvatske u Europsku uniju pozitivno odraziti.

Ako se pogledaju postotne vrijednosti iz grafikona 1 vidljivo je kako **ispitanici kao prioritetna pitanja u Hrvatskoj odabiru gospodarstvo i siromaštvo**, s obzirom da se ističu i kao najvažnija pitanja i kao sljedeća najvažnija pitanja u hrvatskom društvu. **Pitanje okoliša se ne pokazuje kao važno pitanje uopće** s obzirom da je tek 0,6% istaknulo okoliš kao najvažnije pitanje danas u Hrvatskoj dok je 1,7% ispitanika to istaknulo kao sljedeće najvažnije pitanje.

Zanimljivo je pogledati kako postoje određena očekivanja od ulaska Hrvatske u Europsku uniju u smislu pozitivnog utjecaja kojeg ima činjenica da je Hrvatska članica EU na navedene probleme. Građani u nešto većoj mjeri procjenjuju da će se na obrazovanje pozitivno odraziti ulazak Hrvatske u EU nego što obrazovanje procjenjuju kao prioritetni društveni problem. Isto tako u nešto većoj mjeri je očekivanje da će se ulazak Hrvatske u EU pozitivno odraziti i na gospodarstvo, ali u značajno manjoj mjeri nego što gospodarstvo procjenjuju prioritetnim društvenim problemom. Zanimljivo je kako postoje određena očekivanja i što se tiče okoliša, s obzirom da 10,9% ispitanika smatra da će se ulazak u EU pozitivno odraziti na okoliš. No, u najvećoj mjeri ispitanici su od navedenih društvenih pitanja odabrali odgovor „ništa od navedenog“ kao opciju na pitanje pozitivnog odraza ulaska Hrvatske u EU. Nažalost nije moguće dati jasno i jednoznačno objašnjenje zašto čak 20% ispitanika smatra da se ulazak Hrvatske u EU neće pozitivno odraziti niti na jedan od navedenih društvenih problema.

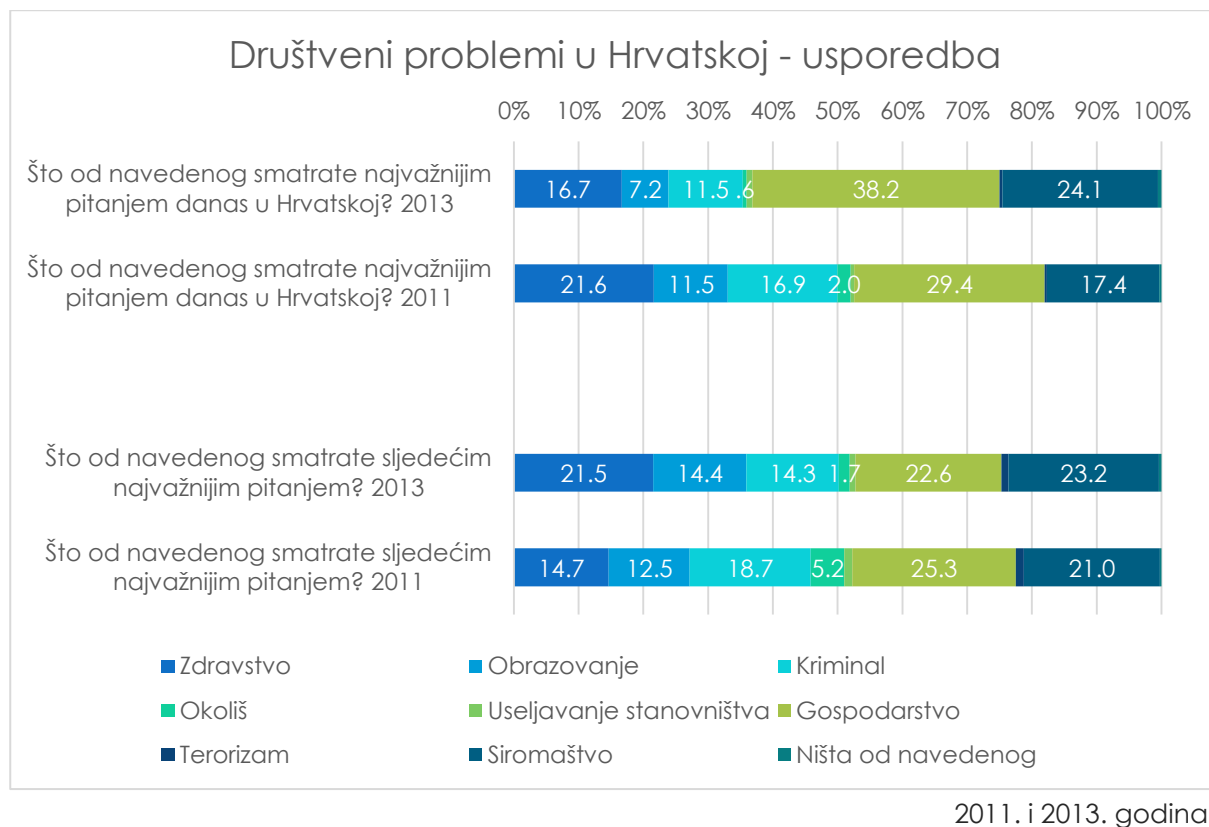
Jedno od mogućih objašnjenja zašto u tolikoj mjeri ljudi misle da niti jedan od navedenih područja nema pozitivnog utjecaja od pridruživanja Hrvatske EU može se povezati s euroskepticizmom, odnosno odrazom euroskepticizma koje je prisutno u hrvatskom društvu. Isto tako moguće je da su prioritetna društvena pitanja u kontekstu socio-ekonomske krize toliko opterećena krizom da je u hrvatskom društvu prisutna percepcija svojevrsne apatije i beznađa, odnosno da dugotrajnost krize i individualna iskustva s jačinom krize ne omogućuju uvid u

pozitivne učinke pridruživanja Hrvatske EU. Štoviše, ulazak u Uniju nije stubokom promijenio okolnosti i životne uvjete građana, pogotovo ne onih građana koje je kriza u najvećoj mjeri i pogodila, pa je stoga i za očekivati da određeni dio ispitanika može smatrati da ne postoji pozitivan utjecaj od pridruženja.

U kojoj mjeri su ovi stavovi pod utjecajem šestogodišnje krize pokazuje nam i usporedba postotnih vrijednosti odgovora na ista pitanje koja su postavljena i 2011. godine, dakle u razdoblju prije ulaska Hrvatske u Europsku uniju. Rezultati su prikazani u grafikonu 2.

Grafikon 2.

Najveća promjena je primjetna upravo u područjima gospodarstvo i siromaštvo. 2011. godine prioritetno pitanje je isto bilo pitanje gospodarstva (29,4%), dok je iza gospodarstva bilo navedeno zdravstvo. Sada je i dalje gospodarstvo navedeno kao najvažnije pitanje danas u Hrvatskoj, pri čemu je porastao udio onih ispitanika koji su izabrali gospodarstvo i sada ga skoro 40% ispitanika ističe na najvažnije pitanje, no umjesto zdravstva na drugom mjestu ističe se siromaštvo. Koliko građani

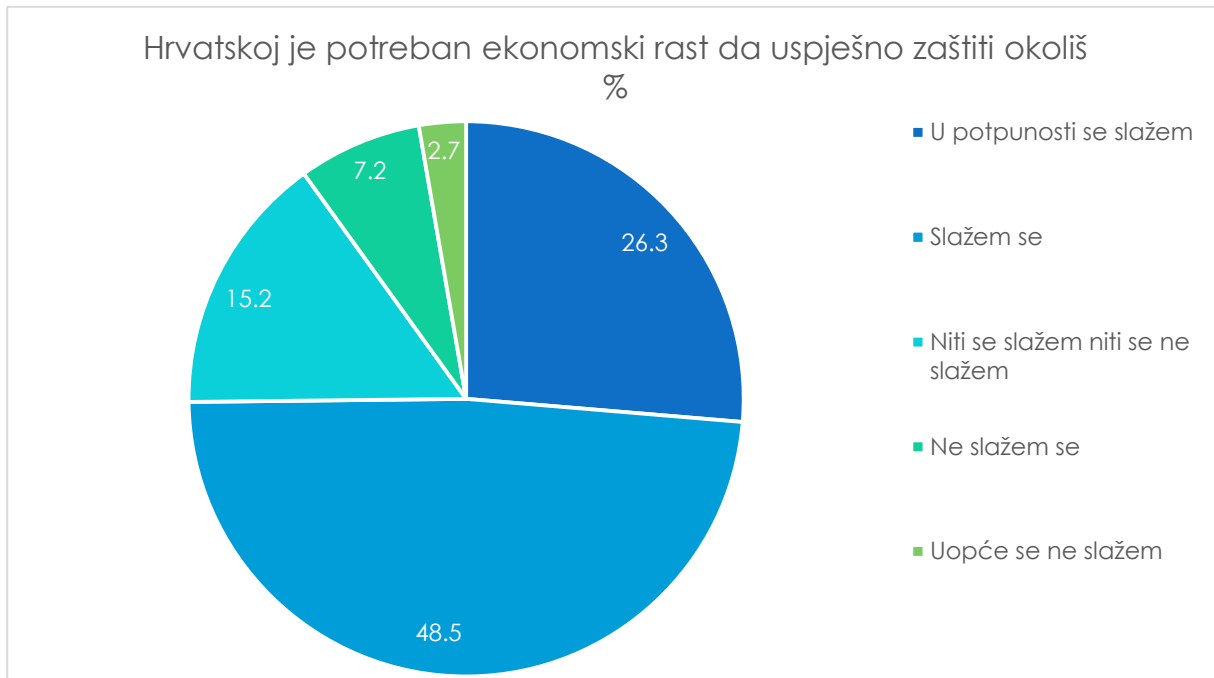
ističu gospodarstvo i siromaštvo kao prioritetna društvena pitanja potvrđuje se i u drugom pitanju u kojem su navodili sljedeća najvažnija pitanja u Hrvatskoj danas. **Okoliš kao društveno pitanje se i 2011. i 2013. godine nalazilo nisko na listi navedenih prioriteta**, no zanimljiva je razlika između ove dvije vremenske točke u smislu da postoji pad udjela onih ispitanika koji su okoliš izdvajali kao prioritetno pitanje. Iako su te razlike unutar margine statističke pogreške čini se da postoji određeni trend u kojemu pitanje okoliša biva u potpunosti istisnuto socio-ekonomskom krizom, odnosno gospodarstvom i rastućim socijalnim nejednakostima kao prioritetnim društvenim pitanjima.

EKONOMIJA I OKOLIŠ

Ovaj odnos između ekonomije i okoliša, kao međusobno nužno isključivih odabira, nazire se u padu broja ispitanika koji okoliš smatraju najvažnijim pitanjem, dok pitanja terorizma i useljavanja stanovništva, koja su jednako nisko zastupljena, gotovo ne gube podršku. **Čini se da sve više hrvatskih građana gospodarstvo i povećanje prihoda vide kao prioritete pred zaštitom okoliša, ili kao nužnu pretpostavku zaštite okoliša.** Raspored odgovora upravo na takvo pitanje prikazan je u slijedećem grafikonu. Iako se u Hrvatskoj sve više govori o održivom razvoju i 'zelenom rastu' dosadašnja su neposredna iskustva i globalno i lokalno obilježena negativnim utjecajem ekonomskog rasta na okoliš, a u gore navedenom društvenom i regionalnom kontekstu se o strukturiranom odstupanju od politike imperativa rasta u Hrvatskoj gotovo uopće ne govori.

Grafikon 3.

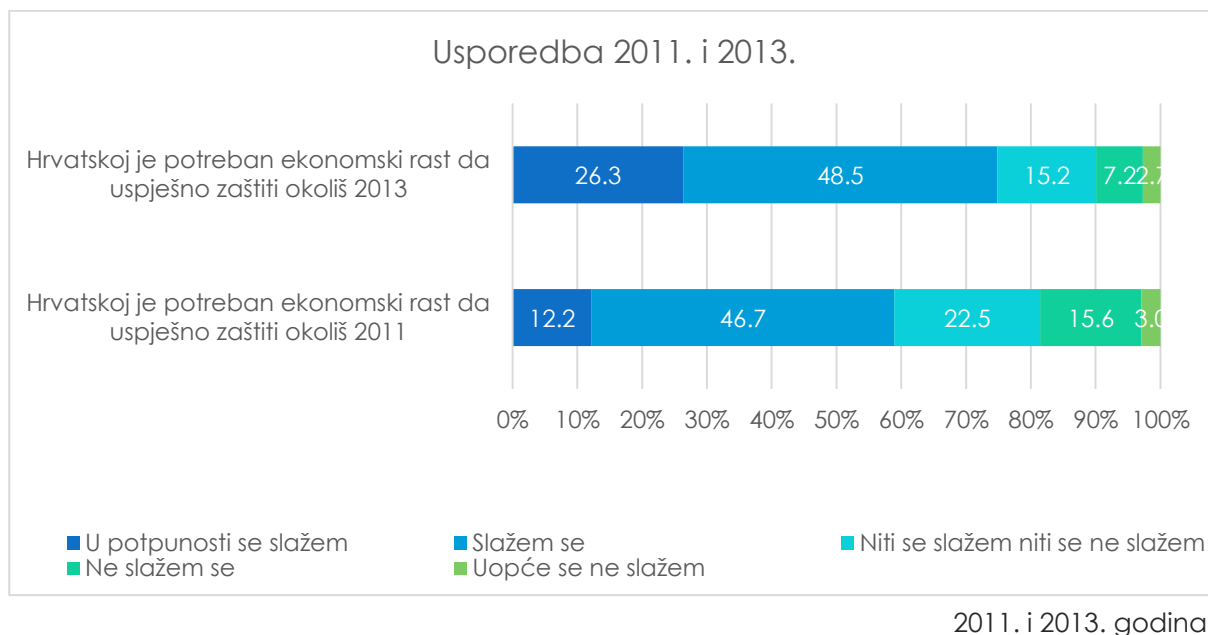

2013. godina

Ne čudi stoga, što se značajna većina ispitanika slaže s tvrdnjom da je Hrvatskoj potreban ekonomski rast da uspješno zaštiti okoliš. Izazovom ipak preostaje objasniti zašto se slaganje s takvim poretkom društvenih prioriteta tako značajno povećalo između 2011.g. i 2013.g. Radi li se i o iskustvima degradiranja okoliša pod pritiskom neuspješnih pokušaja ostvarivanja ekonomskog rasta i povećanja siromaštva?

Grafikon 4.

Iako komparativno gledano, među 18 europskih zemalja koje su sudjelovale u ISSP modulu Okoliš 2011. godine, kod hrvatskih ispitanika odvajanje problematike okoliša od ekonomskog rasta ne uživa veliku potporu, kada se usporedi s odgovorima iz 2013. godine podrška hrvatskih ispitanika takvom odvajanju postaje najniža u Europi¹. U dvije dodatne godine ekonomske krize u Hrvatskoj se smanjio i broj neodlučnih i onih koji se ne slažu s nužnošću postizanja rasta da bi se uspješno zaštitio okoliš.

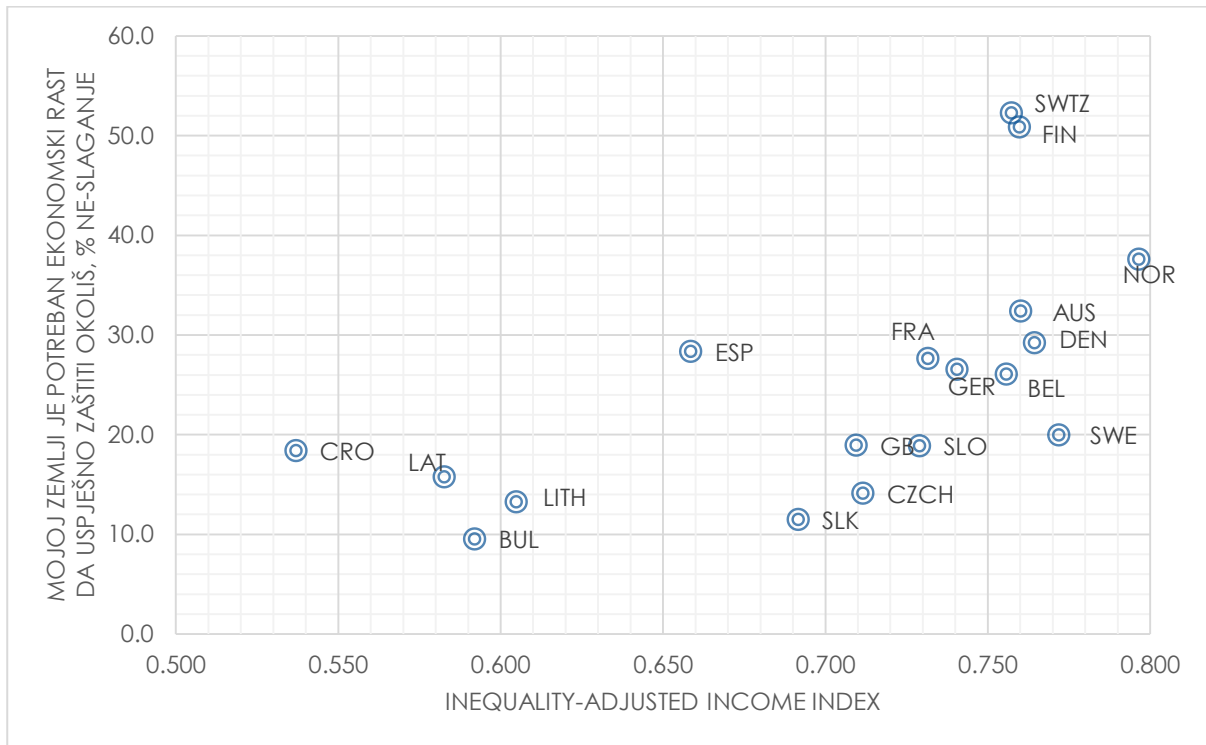
Grafikon 5 prikazuje postotak ispitanika koji se ne slažu (uključujući i 'uopće se ne slažem') s tvrdnjom da je ekonomski rast nužan za uspješnu zaštitu okoliša, dok je 18 europskih zemalja raspoređeno prema vrijednosti UNDP-ovog indeksa nacionalnog dohotka prilagođenog razini nejednakosti primanja u zemlji (eng. Inequality-adjusted income index, ili III). III se može koristiti kao mjerilo prosperiteta među stanovništvom određene zemlje, a radi se o kompozitnoj mjeri godišnjeg društvenog proizvoda umanjenog za amortizaciju utrošenih sredstava i priljev i odljev dohodaka, te ponderiranih nejednakošću primanja stanovnika. Među europskim zemljama to je uglavnom omjer vrijednosti Gini indeksa nejednakosti

¹ Ovo je zanimljiva, ali i potencijalno neispravna usporedba jer dodatne dvije godine krize možda su i u drugim prikazanim zemljama smanjile podršku odvajanju zaštite okoliša od ekonomskog rasta.

primanja i nacionalnih BDP-a, gdje kombinirani u indeks daju naznaku individualnog prosperiteta stanovnika. Takvom raspodjelom pokazuje se da je u zemljama s većim individualnim prosperitetom stanovnika veća i podrška mogućem odvajanju ekonomskog rasta od zaštite okoliša. **Time rezultati za Hrvatsku za 2013. godinu samo pravilnije smještaju hrvatsku populaciju u društva u kojima niska razina prosperiteta među stanovništvom doprinosi stavu u kojem se ekonomski rast smatra preduvjetom zaštite okoliša kao osiguravanja platforme za održivu zajedničku budućnost.**

Grafikon 5.

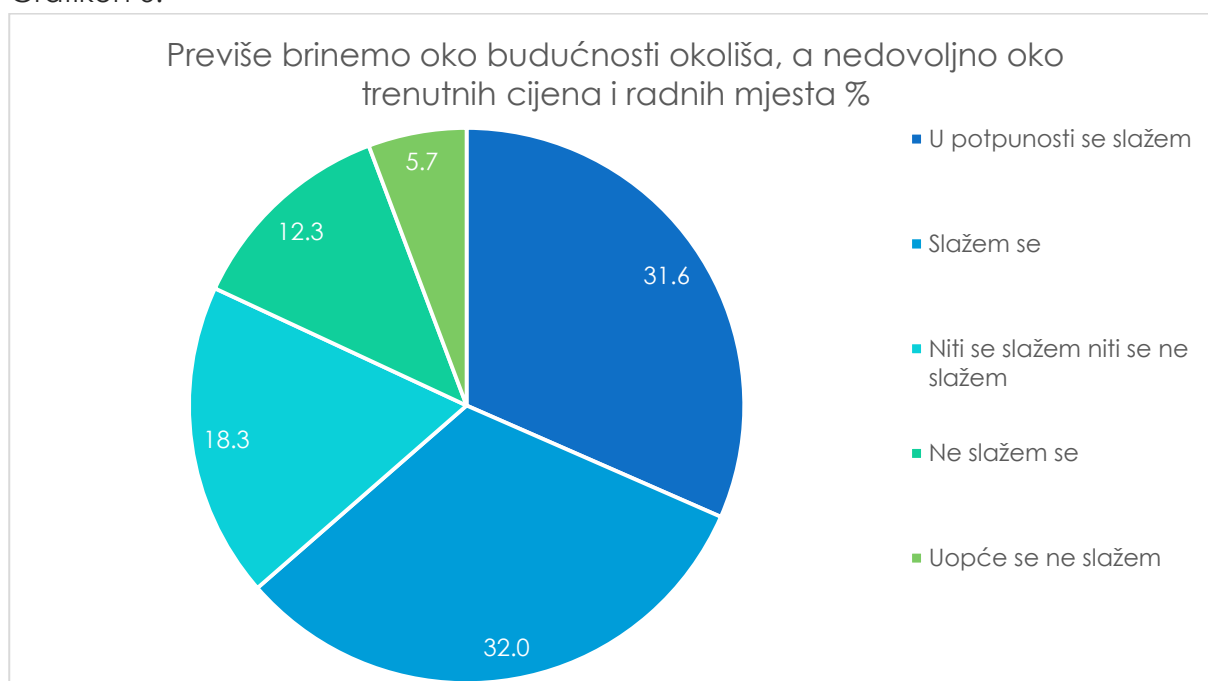
2011. godina

Upravo se takav stav odražava i u slijedećem pitanju, gdje se iskazuje slaganje ispitanika s tvrdnjom da upravo sada previše brinemo oko *budućnosti* okoliša, a nedovoljno oko trenutnih cijena i radnih mjesta. Problematika zaštite okoliša tu se prebacuje neposredno u dug prema budućim generacijama, jer se zaštita okoliša bavi njegovom budućnošću dok se od ekonomskog rasta očekuje da ovdje i sada doprinese priskrblijanju radnih mjesta i relativnom smanjenju cijena potrošnih dobara. **U ovom istraživanju tek nešto malo preko 1/3 ispitanika se ne slaže s**

tvrdnjom da **previše brinemo oko budućnosti okoliša, a nedovoljno oko trenutnih cijena i radnih mjesta**. To bi značilo da je toj, manjiskoj, skupini ljudi budućnost okoliša ipak važnija od sadašnjih cijena proizvoda i usluga te dostupnosti radnih mjesta. U Hrvatskoj danas **dominantni stav preostalih 2/3 populacije, da previše brinemo oko budućnosti okoliša umjesto o neposrednim ekonomskim problemima, predstavlja ozbiljnu prepreku politikama dugoročno održivog odnosa prema okolišu ukoliko on automatski ne doprinosi i osiguravanju radnih mjesta i dostupnosti osnovnih potrošnih dobara (uključujući i energiju).**

Grafikon 6.

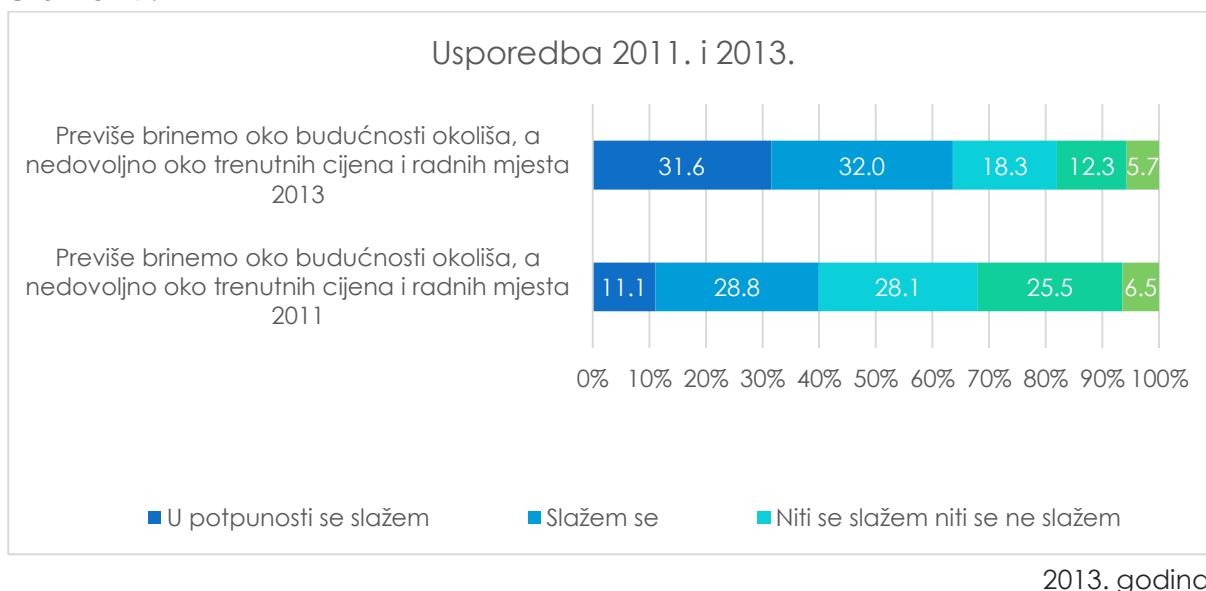

2013. godina

Dok je još 2011. godine hrvatska populacija bila podijeljena otprilike u trećine: neodlučnu, 'zelenu' i 'ekonomsku', uz blagu dominaciju 'ekonomske', u ovom istraživanju i neodlučna i 'zelena' skupina značajno su smanjene u korist 'ekonomske'.

Grafikon 7.

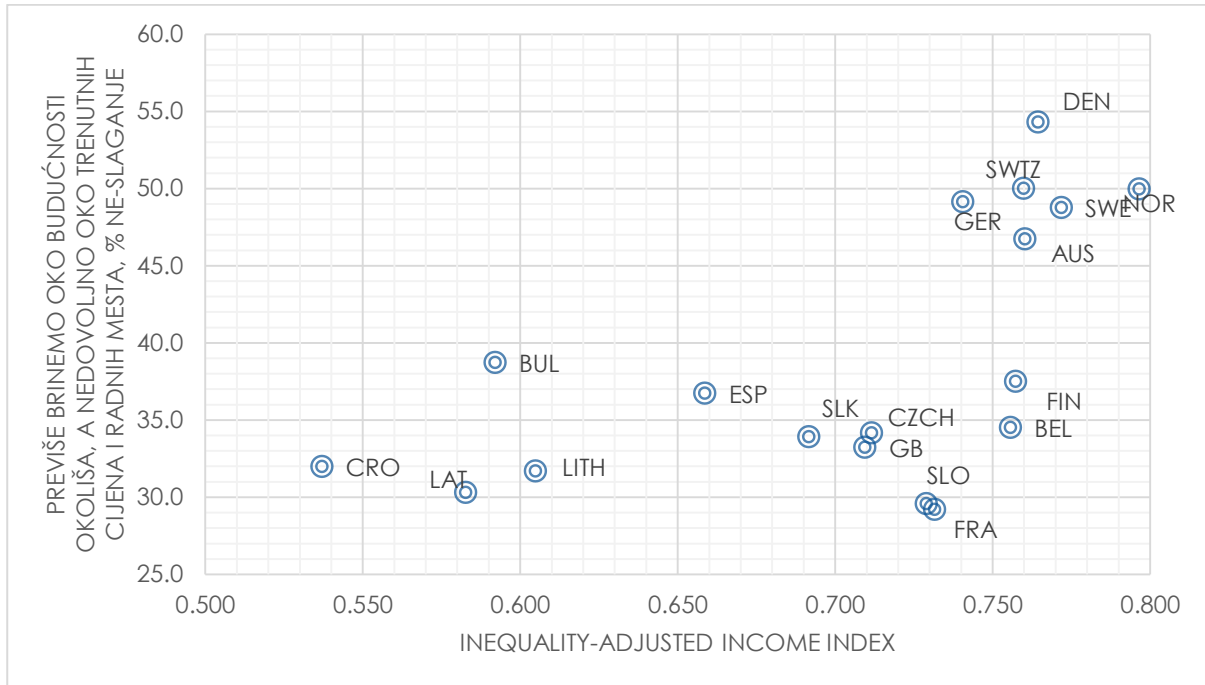

Zagovaranje osiguravanja zajedničke budućnosti od kolapsa ekosustava i nepovratnih klimatskih promjena oslanja se u prvi mah na dio populacije koji se ne slaže sa sadašnjim osiguravanjem zaposlenosti i dostupnosti potrošnih dobara na uštrb buduće stabilnosti okoliša. Kada pogledamo poziciju Hrvatske u kontekstu 18 europskih zemalja prema rezultatima iz 2011. godine (grafikon 8), ona **unatoč najnižoj razini prosperiteta među stanovništvom ipak dozvoljava izjednačavanje hrvatske populacije po ovom pitanju s populacijama primjerice Francuske, Belgije, Velike Britanije ili Španjolske**. Prema rezultatima iz 2013. godine za Hrvatsku, takva usporedba više ne bi bila moguća². To smješta hrvatsku populaciju u posebnu skupinu unutar Europe kad je u igri zagovaranje zajedničke europske klimatske i energetske politike, posebice u odnosu na populacije Njemačke, Austrije i skandinavskih zemalja.

² Pod pretpostavkom da se u ostalim navedenim zemljama udio ispitanika koji se slažu s tvrdnjom da previše brinemo oko budućnosti okoliša, a nedovoljno oko trenutnih cijena i radnih mjesta nije značajno promijenio.

Grafikon 8.

2011. godina

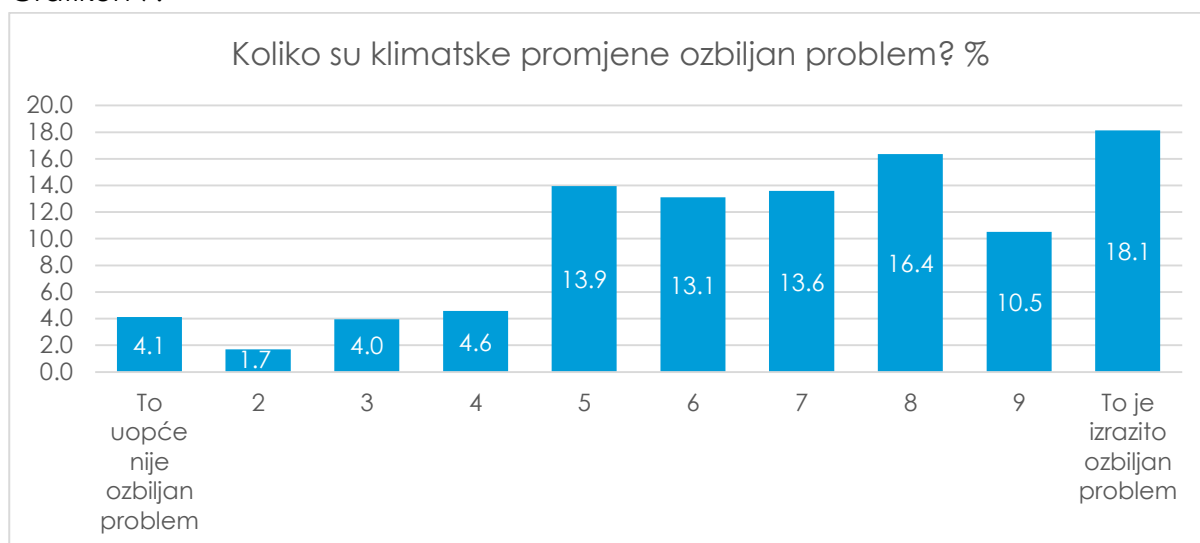
KLIMATSKE PROMJENE

Neposredno prije primjene anketnog upitnika u ovom istraživanju Međuvladin panel za klimatske promjene (IPCC) objavio je najnovije izvješće u kojem nekoliko tisuća istraživača geofizikalnih okolnosti na Zemlji gotovo sa sigurnošću tvrdi da prolazimo radikalnu promjenu globalnih klimatskih uvjeta uzrokovanu utjecajem ljudskog ekološkog otiska na okoliš. I u Hrvatskoj je posljednjih godina bilo sve više riječi o ekstremnim vremenskim pojavama, dosad nezapaženim promjenama u okolišu, a i posljednje je izvješće IPCC-a popraćeno u medijima.

Kako bi se dobio uvid u percepciju ozbiljnosti klimatskih promjena korišten je indikator iz istraživanja *Eurobarometer Climate Change* iz 2011. godine. Na skali od 1 do 10, pri čemu 1 označava odgovor „to uopće nije ozbiljan problem“, dok 10 označava „to je izrazito ozbiljan problem“, ispitanici su trebali procijeniti koliko su klimatske probleme ozbiljan problem. Postotne vrijednosti prikazane su u grafikonu 9.

Grafikon 9.

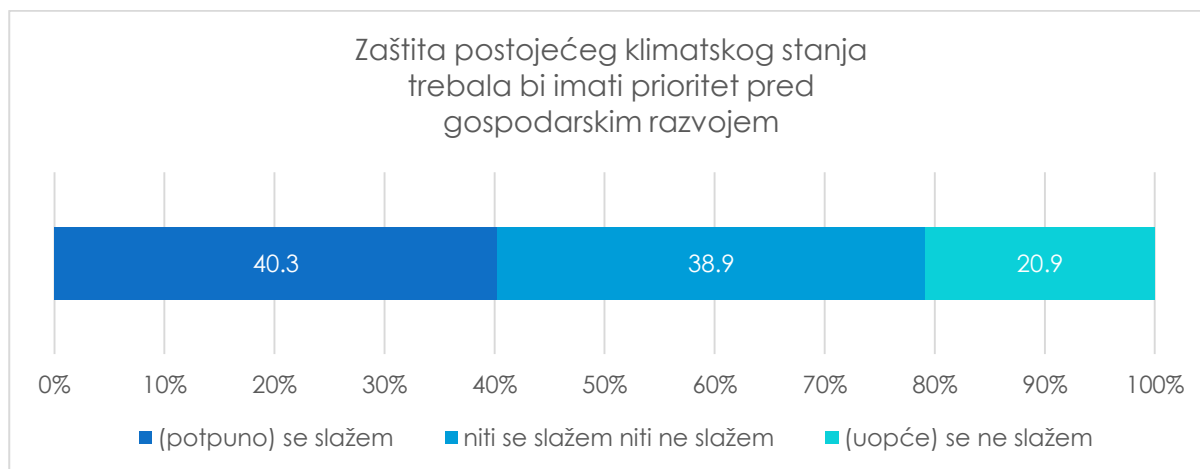
2013. godina

Ako se uzme u obzir da na skali od 1 do 10 vrijednosti 5 i 6 predstavljaju srednje vrijednosti koje označavaju neutralnost između opcija u kojima se prepoznaje ili ne prepoznaje ozbiljnost klimatskih promjena kao problema, **onda je evidentno kako velika većina ispitanika prepoznaje klimatske promjene kao ozbiljan problem.** Gledano kumulativno, oko 70% ispitanika u određenoj mjeri prepoznaje klimatske promjene kao ozbiljan problem. Ovi podaci su zanimljivi u kontekstu podataka prikazanih na grafikonu 1, a koji se odnose na prepoznavanje društvenih prioritetnih problema. U njima je bilo naznačeno kako se okoliš skoro uopće ne prepoznaje kao važan problem za Hrvatsku, dok se s druge strane klimatske promjene prepoznaju kao ozbiljan problem. Doima se da građani u svojim percepcijama odvajaju zabrinutost za okoliš i od ozbiljnosti klimatskih promjena. Pitanje koje se nameće odnosi se na zastupljenost tema očuvanja okoliša i klimatskih promjena u javnom prostoru hrvatskog društva, **odnosno jesu li građani Hrvatske dovoljno informirani o važnosti klimatskih promjena u kontekstu očuvanja okoliša te kako građani vide odnos između ekonomije, društva i okoliša općenito.** Ovo je pogotovo važno u kontekstu socio-ekonomske krize u kojoj se pitanja važnosti očuvanja okoliša mogu društveno označiti kao nevažna pitanja, a čini se da prikazani podaci donekle podupiru ovu tvrdnju.

Dodatnu potkrjepu za ovu tvrdnju možemo pronaći i u podacima iz ISSP modula Okoliš iz 2011. godine (grafikon 10).

Grafikon 10.

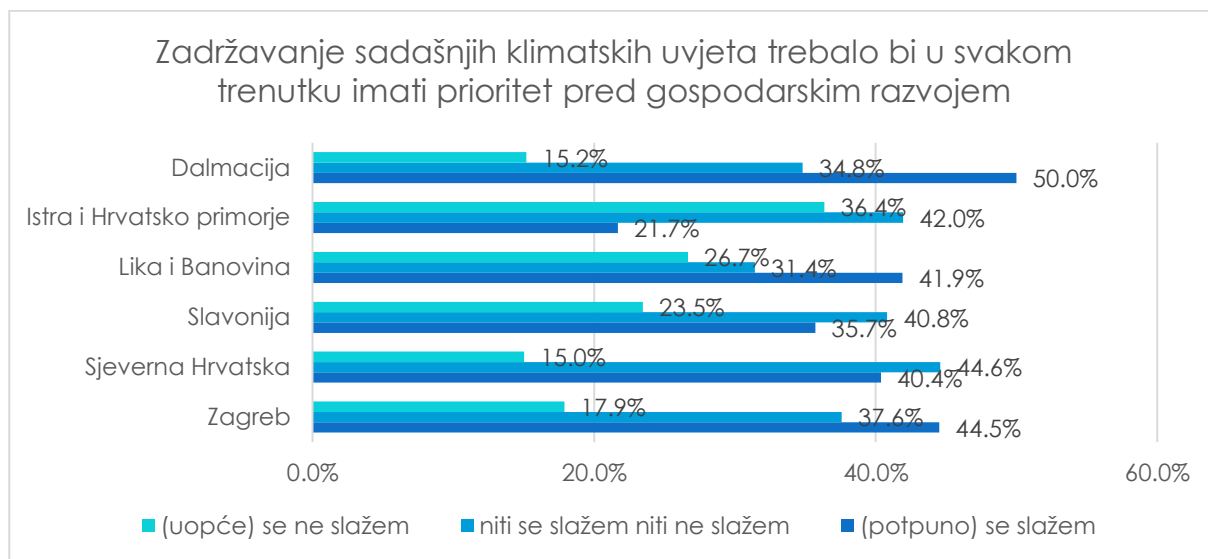
2011. godina

Ispitanici su bili upitani slažu li se s tvrdnjom da bi zaštita postojećeg klimatskog stanja trebala imati prioritet pred gospodarskim razvojem. Iako se veliki dio ispitanika složio s ovom tvrdnjom (40,3%), značajan je udio onih kojih ipak ne mislili da bi zaštita postojećeg klimatskog stanja trebala imati prioritet pred gospodarskim razvojem. Zanimljivo je kako se skoro 40% ispitanika niti slaže niti ne slaže s tom tvrdnjom. Moguće je da upravo taj udio građana može „prevagnuti“ u općem društvenom stavu ovisno o socio-ekonomskoj situaciji. Upravo su podaci prikazani prethodno pokazali kako se smanjuje udio „neodlučnih“ u korist onih koji daju prednost ekonomskom rastu pred očuvanjem okoliša. **U tom kontekstu se socio-ekonomska kriza pokazuje kao izrazito važan faktor u općim pro-ekološkim vrijednostima.**

U slučaju davanja prioriteta ublažavanju klimatskih promjena ispred razvitka privrede, uočene su statistički značajne razlike prema geografskoj regiji, kao što se pokazuje u grafikonu 11.

Grafikon 11.

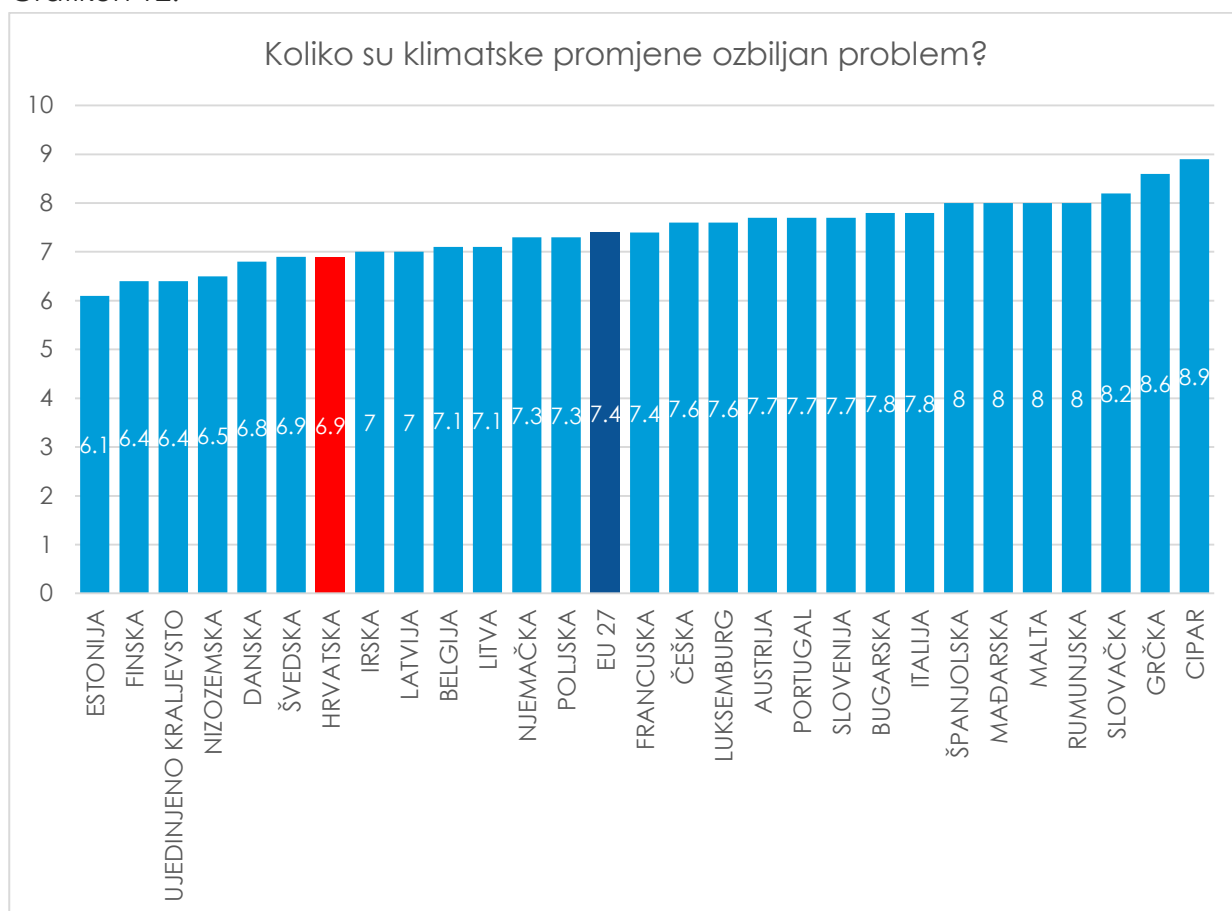
2011. godina

Najizrazitija razlika postoji među ispitanicima iz dviju obalnih regija. Dok se u Dalmaciji većina ispitanika slaže da bi očuvanje trenutnih klimatskih uvjeta trebalo uvijek imati prednost pred razvojem privrede (50%), u Istri i sjevernojadranskoj regiji tek ih 21,7% misli tako. To možda ukazuje na to da su ispitanici iz Dalmacije, koja je povijesno ekološki prekarna regija, izloženiji sada vidljivim (ljetna vrućina i suša) i za budućnost predviđenim (rast razine mora) učincima promjena klime. K tome, okoliš Istre i sjevernog Jadrana manje je nesiguran, zbog svojeg prehrambenog temelja u zaleđu i blizine razvijenih regija Italije i Slovenije. Konačno, razlike u stavovima o ovim pitanjima također bi mogle biti ishod različitih iskustava razvoja između dviju obalnih regija.

Kako bi se dobila bolje slika o tome kako hrvatski građani prepoznaju ozbiljnost problema klimatskih promjena napravljena je i komparacija između zemalja EU na temelju provedenog istraživanja 2011. godine. U grafikonu ispod su prikazane srednje vrijednosti odgovora na ovo pitanje, pri čemu nije moguće napraviti statistička testiranja razlika između pojedinih zemalja. No, bez obzira na to vrijednosti upućuju na određene razlike, iako se na temelju srednje vrijednosti čini da te razlike nisu velike.

Grafikon 12.

2013. godina za Hrvatsku dok je za ostale zemlje 2011. godina

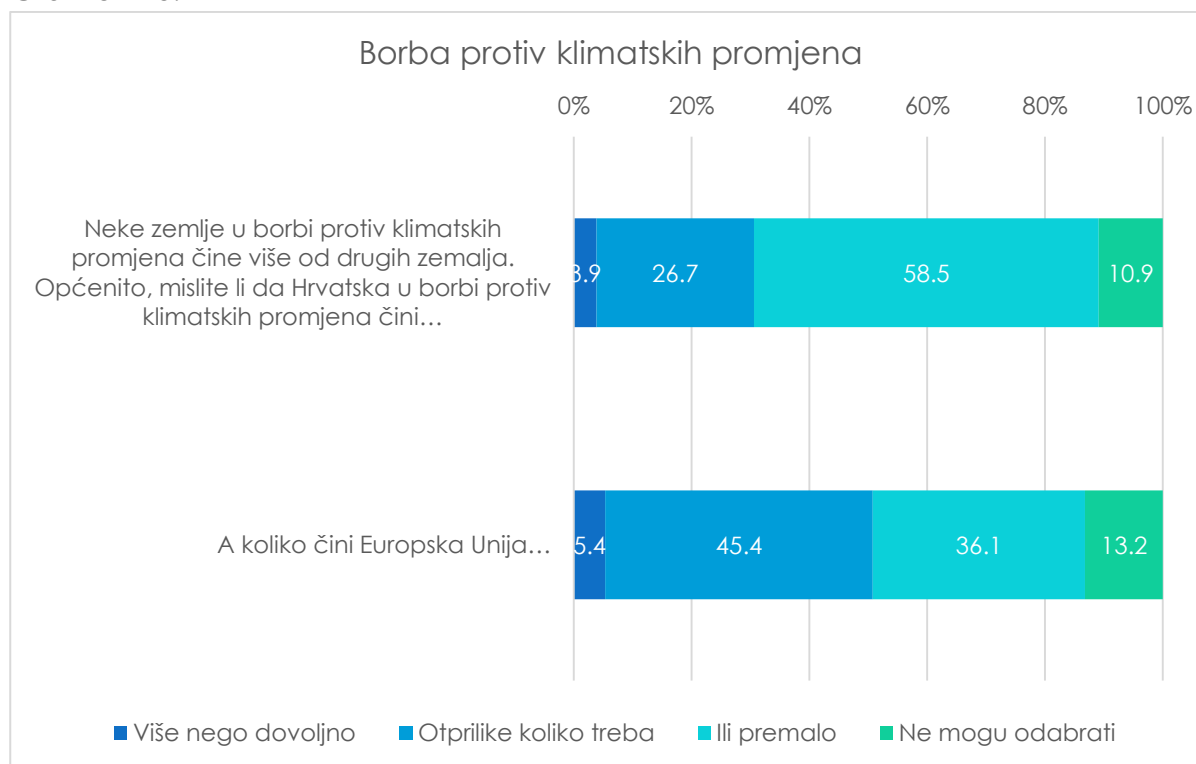
Srednja vrijednost na razini svih zemalja Europske unije je 7,4 pri čemu je najniža vrijednost u Estoniji (6,1) dok je najviša vrijednost u Cipru (8,9). Raspon vrijednosti pokazuje kako u svim zemljama EU građani prepoznaju klimatske promjene kao ozbiljan problem u određenoj mjeri. **Građani Hrvatske se u tom poretku nalaze među zemljama koje u nešto manjoj mjeri procjenjuju klimatske promjene kao ozbiljan problem, odnosno nalaze se ispod prosjeka EU.** Istraživanja veze između dominantne paradigme društvenog razvoja i očekivanja od znanosti i tehnologije da pomaknu prirodna ograničenja, uključujući klimatske promjene, pokazuju da postoje razlike u pristupima između središnje regije europskog kontinenta, i atlantskog prstena i Skandinavije. Dok potonji očekuju da tržišna ekonomija odredi znanstvene prioritete i pruži znanstveno-tehnološke kapacitete, u središnjoj Europi tu ulogu ima politička zajednica uobličena u državu. A u središnjoj je Europi upravo

zabrinutost oko razvojne putanje europskih zemalja i ublažavanja klimatskih promjena veća nego u navedenim tržišno orijentiranim zemljama. Zanimljivo je da prema usporedbi s grafikonom 10, Hrvatska već spada u krug neoliberalnih društava s komparativno nižom razinom zabrinutosti za sraz ekonomskog rasta i usporavanja promjene globalnih klimatskih uvjeta. Stoga se nameće pitanje, radi li se ovdje o utjecaju dominantne paradigme društvenog razvoja, ili je Hrvatska najsiromašnija među navedenim zemljama, pa jednostavno opet ima neposredne ekonomske prioritete?

U kontekstu važnosti problema klimatskih promjena značajna je uloga država u borbi protiv klimatskih promjena. Stoga su ispitanici bili upitani da procijene koliko Hrvatska i Europska unija čine u borbi protiv klimatskih promjena (prikazano u grafikonu 13). Ispitanici su mogli odgovoriti „više nego dovoljno“, „otprilike koliko treba“, „ili premalo“ te „ne mogu odabrati“.

Grafikon 13.

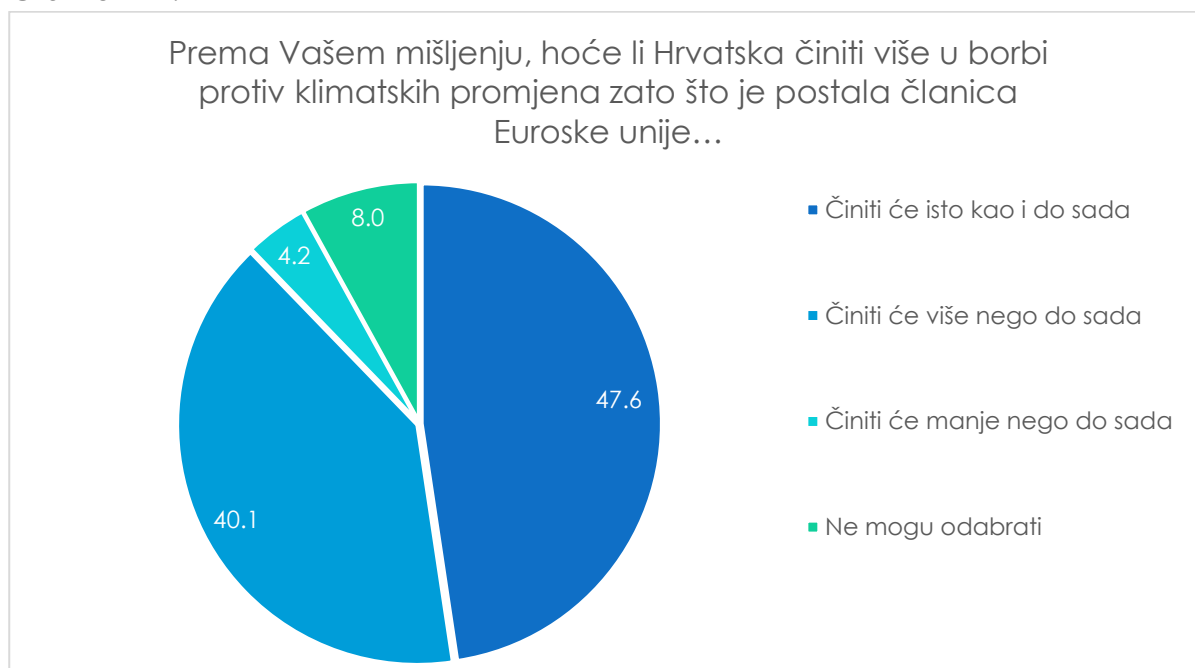

2013. godina

Što se tiče procjene o borbi Hrvatske **protiv klimatskih promjena građani u najvećoj mjeri smatraju kako Hrvatska čini premalo** (skoro 60% građana). Tek oko 26% misli kako čini koliko treba dok izrazito nizak postotak ljudi smatra da čini više nego dovoljno. Ukoliko se to usporedi s procjenom zalaganja EU u borbi protiv klimatskih promjena, prema kojoj većina ispitanika smatra da EU čini otprilike koliko treba, jasno je kako građani smatraju da Hrvatska nema aktivnu ulogu u globalnoj borbi protiv klimatskih promjena. Tim više je ta kritika očita ukoliko se pogleda u grafikonu 14 kako građani Hrvatske procjenjuju činjenicu što je Hrvatska postala punopravna članica EU u kontekstu borbe protiv klimatskih promjena.

Grafikon 14.

2013. godina

Skoro 50% građana smatra kako će Hrvatska činiti isto kao i do sada u borbi protiv klimatskih promjena usprkos tome što je postala dio Unije za koju građani u većoj mjeri procjenjuju da čini otprilike koliko treba u toj istoj borbi. Ako se uzme u obzir da većina smatra kako Hrvatska čini premalo, jasno je kako se niti ne očekuju veće promjene u budućnosti bez obzira na punopravno članstvo EU. I prethodna istraživanja u Hrvatskoj pokazuju da ključni dionici smatraju politiku smanjenja emisija stakleničkih plinova manjkavom i neučinkovitom. I na razini službene državne politike loša klimatska politika može biti i indikator neprepoznavanja, ali i

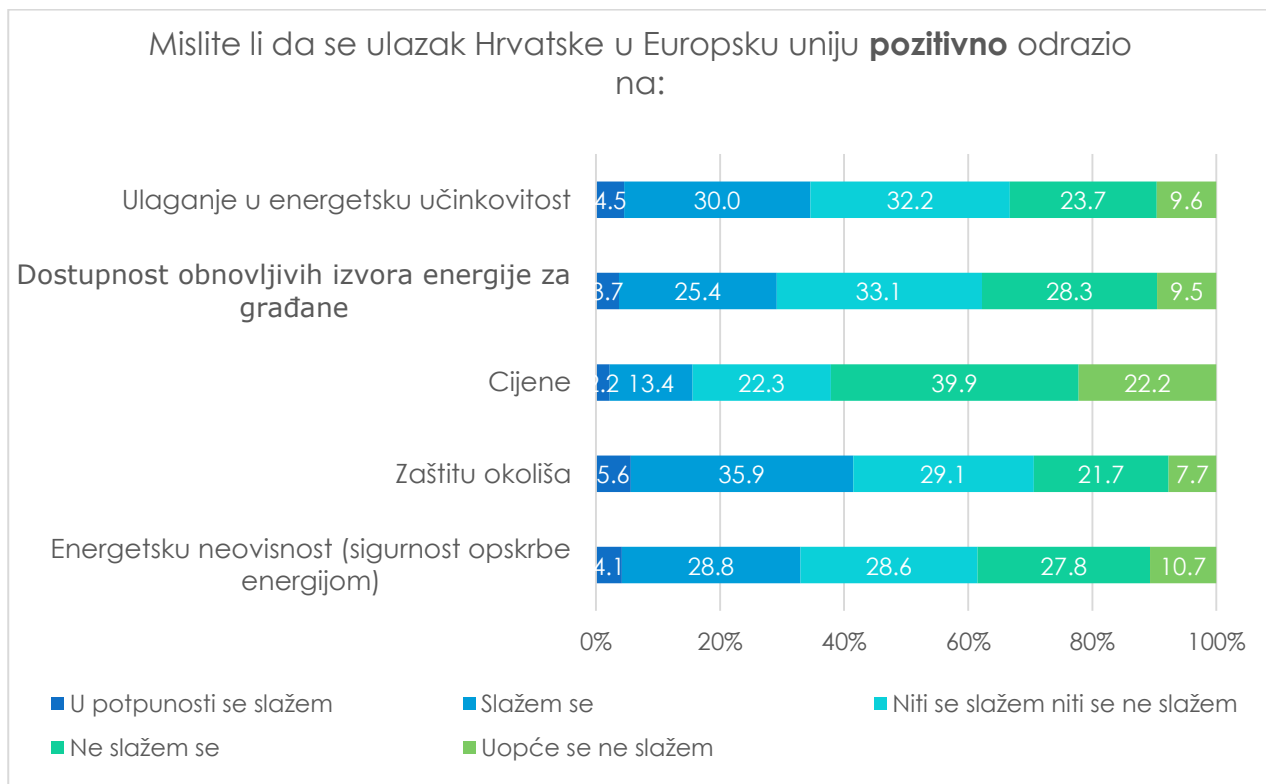

nerazumijevanja važnosti klimatskih promjena, koje se iz tog razloga nalaze nisko na listi prioriteta problema koje treba riješiti. U tom pogledu potrebno je zagovarati klimatske i energetske politike u skladu s EU ciljevima, ne samo među građanima, jazon razlika u prosperitetu odvojenim od političkih i ekonomskih elita, nego i među samim tim elitama.

HRVATSKA I EUROPSKA UNIJA

Ispitanici su bili upitani da procijene je li se ulazak Hrvatske u Europsku uniju pozitivno odrazio na ulaganje u energetska učinkovitost, na dostupnost obnovljivih izvora energije, na cijene, na zaštitu okoliša te na energetska neovisnost (sigurnost opskrbe energijom). Odgovori su bili ponuđeni u peto-stupanjskoj skali Likertovog tipa slaganja.

Grafikon 15.

2013. godina

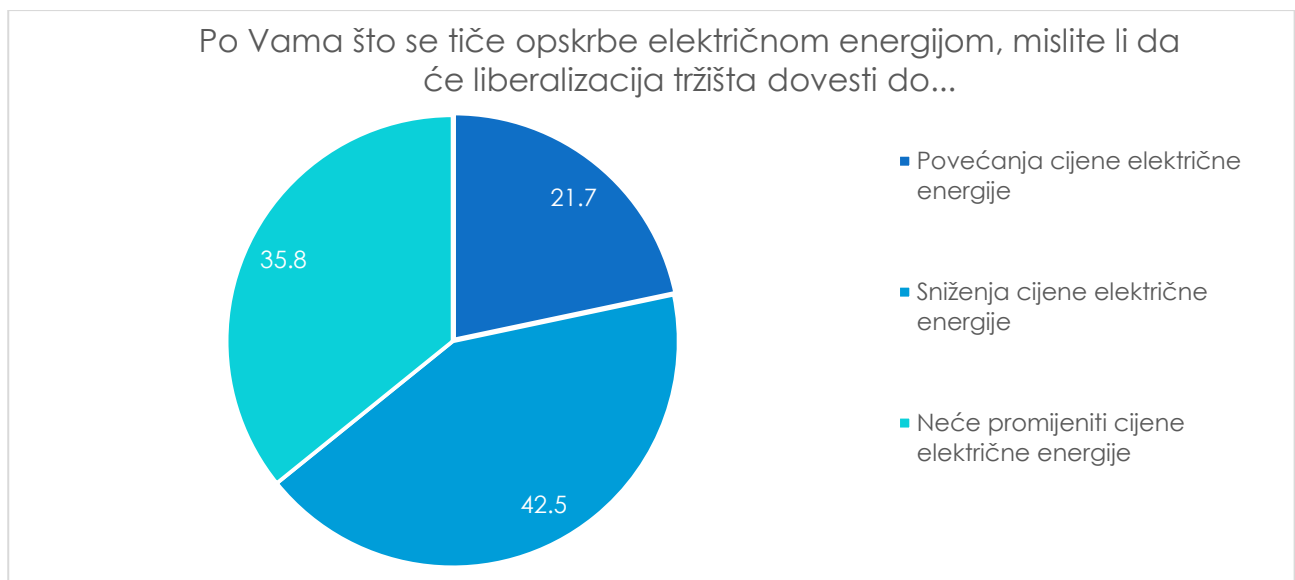
Iz grafikona 15 je vidljivo kako građani procjenjuju da se ulazak Hrvatske u EU najmanje pozitivno odrazio na cijene. Ovaj nalaz isto se može promatrati u

kontekstu krize, odnosno teške ekonomske situacije u kojoj se još uvijek ne naziru pozitivni ekonomski pokazatelji. **Područje za koje se najviše procjenjuje da je Hrvatska imala koristi od ulaska u Uniju je područje zaštite okoliša.** U tom smislu i ovdje dolaze do izražaja određena očekivanja koja građani imaju prema EU u području zaštite okoliša. Primjetno je kako za sva navedena područja postoji značajan udio onih koji se na skali pozicioniraju neutralno („niti se slažem niti se ne slažem“) što u određenoj mjeri **upućuje na slabu upoznatost s mogućim koristima koje Hrvatska može imati ili ima od ulaska u EU.** U tom smislu potrebna je određena politička komunikacijska strategija kroz koju bi građani Hrvatske bili bolje upoznati s mogućim koristima i prilikama koje Hrvatska općenito, odnosno građani pojedinačno, mogu imati u područjima energetske učinkovitosti, dostupnosti obnovljivih izvora energije te energetske neovisnosti.

Jedna od tema koja je povezana s politikama Europske unije odnosi se i na liberalizaciju tržišta općenito, odnosno i na liberalizaciju tržišta opskrbe električnom energijom. Ta je tema učestala u javnom prostoru u posljednje vrijeme, što je zasigurno povezano i sa promjenama koje su nastupile ulaskom Hrvatske u EU. U tom kontekstu postavljeno je pitanje građanima da procjene u kojoj mjeri će prema njihovom mišljenju liberalizacija tržišta opskrbe električnom energijom dovesti do promjene u cijenama električne energije (grafikon ispod).

Grafikon 16.

2013. godina

POVEĆANJE RAZUMIJEVANJA
KLIMATSKO-ENERGETSKE POLITIKE EU
I NJENOG UTJECAJA NA SVAKODNEVNI ŽIVOT

www.facebook.com/CLICK.Hrvatska

Zanimljivo je kako **većina građana očekuje da će liberalizacija dovesti do sniženja cijena električne energije**, ali je ta većina ispod razine od 50%, pa u tom smislu se može reći da ne postoji jasna percepcija o liberalizaciji tržišta opskrbe električnom energijom, što je zasigurno povezano i s kratkim iskustvom liberalizacije tržišta u tom segmentu.

Ovaj projekt
financira EU

Vlada Republike Hrvatske
Ured za udruge

PARTNERI

FORUM
ZA SLOBODU
ODGOJA

Sažetak za zagovaranje javnih politika

Provedeno istraživanje i analiza rezultata pokazuju kako se stavovi građana Republike Hrvatske u velikoj mjeri oblikuju pod utjecajem višegodišnje socio-ekonomske krize. **Građani u najvećoj mjeri izdvajaju pitanja gospodarstva i siromaštva kao prioriteta društvena pitanja, pri čemu je pitanje okoliša gotovo neprepoznato kao društveni prioritet.**

Moguće je pretpostaviti kako će, ukoliko se nastavi kriza i socio-ekonomska situacija i dalje bude nepovoljna za većinu građana, okoliš u percepciji građana ostati potpuno neprepoznatljivim društvenim pitanjem. Tako oblikovani stavovi o okolišu ostavljaju prostor i stvaraju potrebu za oblikovanjem vrijednosti u kojoj se zaštita i dugoročno održivo gospodarenje prirodnim resursima može percipirati i kao društveno relevantan resurs. U tom kontekstu čini se važnom činjenicom što je Hrvatska članica Europske unije s obzirom da po pitanju okoliša, kao prioriteta društvenog pitanja, postoje određena očekivanja prema Europskoj uniji.

Uz neprepoznavanje i davanje važnosti pitanju okoliša, **vidljivo je kako građani sve više daju prostor ekonomskom rastu, pa makar i na uštrb okoliša, pri čemu se od ekonomije najviše očekuju nova radna mjesta i povoljnije cijene proizvoda i usluga.** Prepoznavanje ekonomskih potreba i rast socijalnih nejednakosti uzrokovan krizom pokazuje kako u hrvatskom društvu kriza u umanjuje vrijednosnu orijentaciju kojoj su pitanja okoliša i održivosti u samom temelju. Stoga, se može reći kako socio-ekonomska kriza proizvodi negativne posljedice koje se očituju u različitim društvenim segmentima.

Kada govorimo o klimatskim promjenama, vidljivo je kako se prepoznavanje ozbiljnosti klimatskih promjena kod hrvatskih građana nalazi na nižoj razini nego kod građana većine ostalih zemalja EU. **Dok 40% građana smatra kako bi zaštita postojećeg klimatskog stanja trebala imati prioritet pred gospodarskim razvojem još toliki postotak je neodlučan u vezi izbora između ta dva prioriteta.**

Uloga države u borbi protiv klimatskih promjena je prepoznata kao važnom s obzirom da skoro 60% građana smatra kako Hrvatska ne čini dovoljno u tom području. I ovdje se pokazuje kako u određenoj mjeri građani Hrvatske imaju

očekivanja od EU, pri čemu samu uniju prepoznaju kao aktivniju u području borbe protiv klimatskih promjena.

Općenito promatrajući, **građani Hrvatske smatraju da se ulazak Hrvatske u EU pozitivno odrazio na područje zaštite okoliša**, no značajan udio onih koji su nesigurni oko učinaka koje pristupanje uniji ima na određene elemente energetske problematike pokazuje kako je **potrebna bolja komunikacijska strategija koja bi za cilj imala podizanje osviještenosti i informiranosti građana o mogućim koristima članstava u Uniji**. U tom smislu važno je energetske teme općenito, a posebno one elemente koje se odnose na energetske politike EU jasnije komunicirati građanima Hrvatske; kako se te politike mogu odraziti na svakodnevni život građana te kako se mogu odraziti na Hrvatsku u cjelini. Potonje je posebno važno u kontekstu socio-ekonomske krize i moguće jasnije uloge energetske politike EU u kontekstu izlaska iz krize.

Konačno, **pretpostavljanje neposrednog ekonomskog boljitka zaštiti okoliša uz ipak relativno visoku razinu zabrinutosti za globalni trend klimatskih promjena upućuje na pozitivan sinergijski potencijal u području tzv. zelenih poslova**. Zeleni se poslovi ostvaruju na aktivnostima koje doprinose smanjenju emisija stakleničkih plinova, uspostavljanju obnovljivih izvora energije te povećanju energetske učinkovitosti gospodarstva. Otvaranjem takvih poslova zadovoljila bi se i primarna potreba za zaposlenošću i doprinijelo zaštiti neposrednog okoliša te zadržavanju postojećih globalnih klimatskih uvjeta, u skladu sa prioritetima građana izraženim u ovom istraživanju.

Riječima analize UNDP ureda u Hrvatskoj „vrijeme je da energetika dođe u fokus - javnosti, politike i industrije. Vrijeme je za promišljen plan otvaranja zelenih poslova koji će smanjiti uvoz fosilnih goriva, povećati energetske sigurnost i omogućiti lokalni tijek financijskih sredstava.“³ Prema njihovoj računici potencijal zapošljavanja na zelenim poslovima samo u energetici i energetske učinkovitosti pokrio bi oko 1/6 sadašnjeg broja registriranih nezaposlenih u Hrvatskoj. Međutim, s ekonomskom krizom smanjenje BDP-a i fiskalna konsolidacija doveli su do

³ Pašičko, R. 2010. *Zeleni poslovi u Hrvatskoj – gdje i koliko?*, dostupno na <http://www.undp.hr/show.jsp?page=119312> (pristupljeno 21. 12. 2013.g.). Opširnije u Pašičko, R. 2010. *Zeleni poslovi u Hrvatskoj. Analiza povezivanja ekonomskog rasta, smanjenja emisija stakleničkih plinova i društvenog razvoja u Hrvatskoj*. Zagreb: UNDP ured

POVEĆANJE RAZUMIJEVANJA
KLIMATSKO-ENERGETSKE POLITIKE EU
I NJENOG UTJECAJA NA SVAKODNEVNI ŽIVOT

www.facebook.com/CLICK.Hrvatska

smanjenja izvora financiranja za pokretanje i otvaranje 'zelenih poslova', dok je 'zeleno samo-zapošljavanje' u samim počecima, a izostaje i potrebno obrazovanje. **To su područja rastakanja nemogućeg izbora postavljenog pred hrvatske građane, osiguravanja održive zajedničke budućnosti uz povećanje trenutnog broja radnih mjesta.**

Ovaj projekt
financira EU

Vlada Republike Hrvatske
Ured za udruge

PARTNERI

